

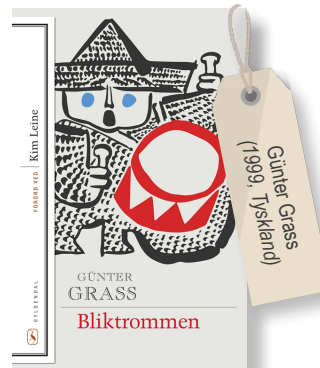

NOBELPRISEN
i litteratur

NOBELPRISEN i Litteratur

Siden 1901 har medlemmerne af Det Svenske Akademi fortolket ordene i dynamitopfinderens Alfred Nobels testamente. Prisen skal gå til den, der i litteraturen "har udmærket sig i en ideel retning". Til forskel fra de fleste andre priser, gives verdens fornemste litteraturpris ikke for et enkelt værk, men for et helt forfatterskab. Den er sidestillet med de øvrige Nobelpriser i fysik, kemi, medicin, fred og økonomi og gives ofte - mere eller mindre ufrivilligt - til forfattere, der sætter verdens brændpunkter og samfundsudfordringer under lup. Kort sagt: Læs modtagerne af Nobelprisen i litteratur, og få større indsigt i verden.

Forfattere fra alle dele af verden har modtaget prisen, mænd og kvinder, sorte og hvide, kendte og ukendte og nogle, der måske aldrig skulle have fået den. Og så er der dem, der måske havde fortjent den, men som aldrig fik den.

Henrik Pontoppidan og Karl Gjellerup

(1917, Danmark)

Da Danmark første gang modtog prisen, var det også første gang, litteraturprisen blev delt mellem to forfattere. Alle kender Pontoppidan, men hvor mange ikke-litterater har hørt om Gjellerup? Trods nobelprisen er poeten borte og glemt, mens den mægtige prosaist har fået en renæssance med især "Lykke-Per", og det øvrige forfatterskab er også genudgivet for nylig. Pontoppidan er uden tvivl en af de bedste danske forfattere til dato.

Toni Morrison

(1993, USA)

Afroamerikanernes historie er en beskidt, voldsom og trist en af slagsen. Morrison er deres talerør. Raceproblematikken blusser med jævne mellemrum op igen med fornyet styrke, senest med "Black lives matter"-bevægelsen i kølvandet på politidrabet på den sorte George Floyd. Toni Morrisons uaktualitet har dermed lange udsigter. Med suveræne værker som "Blå blå øjne", "Sula" og "Elskede" på cv'et, var hun selvskrævet til Nobelprisen og regnes i dag for en af USAs største og mest betydningsfulde forfattere.

Elfriede Jelinek

(2004, Østrig)

Det skabte furor i Det Svenske Akademi, og et medlem forlod akademiet i protest over tildelingen, da valget faldt ud til den østrigske kommunist og feminists fordel. Prosaisten og dramatiker Jelinek, især kendt for den filmatiserede "Spillelæreren", er samfundsrevser, så det basker, og kan sætte sindene i kog hos gud og hver mand - og kvinde. Men hendes hvæssede pen er skarp som et sværd, og hendes bidske satire spidder magtens og undertrykkelsen mennesker i hvert et værk.

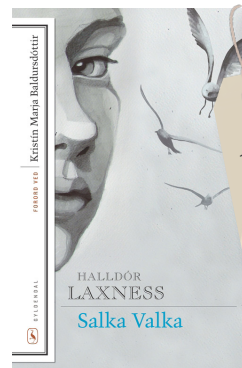
John Steinbeck
(1964, USA)

T.S. Eliot
(1948, Storbritannien)

Hermann Hesse
(1946, Schweiz)

Halldór Laxness
(1955, Island)

Bob Dylan
(2016, USA)

Bob Dylan

(2016, USA)

Med tildelingen af prisen til USA's måske største sangskriver, er paletten af mulige pristagere bredt ud. Siden debuten i starten af 1960'erne har Dylan fascineret, provokeret og i det hele taget være en markant stemme, der sætter ord på den amerikanske folkesjæl. Han modtog prisen for sin evne til at skabe nye poetiske udtryk i den store amerikanske sangtradition.

José Saramago

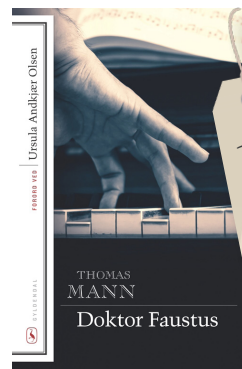
(1998, Portugal)

Portugals hidtil eneste pristager er en herligt utraditionel, satiriske og skævt tænkende kommunist og automekaniker m.m., der sætter almindelige mennesker ind i en ualmindelig situation eller begivenhed. I "En fortælling om blindhed" smittes befolkningen med blindhed, i "Stenflåden" løsriver den iberiske halvø sig fra det europæiske fastland, og i "Døden udebliver indimellem" forbarmer døden sig og undlader at tage liv.

Og ligesom floden Tejo løber gennem det portugisiske landskab, skriver Saramago kærligheden ind som en rød tråd i sine forunderlige fortællinger, fordi kærligheden er vigtigere end politik og religion.

José Saramago
(1998, Portugal)

Thomas Mann
(1929, Tyskland)

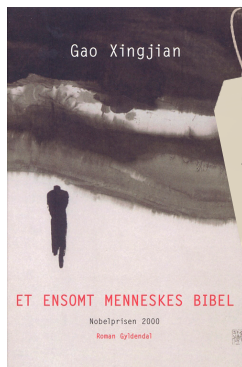
Thomas Mann

(1929, Tyskland)

Nabolandet mod syd har fostret mangt et litterært koryfæ, hvoraf flere da også er blevet hædret med nobelprisen: Günter Grass, Heinrich Böll, Nelly Sachs og Herta Müller med flere, men størst af alle er Thomas Mann - måske kun overgået på piedestallhylden af selveste Goethe. Værker som "Buddenbrooks", "Trolldomsbjerg", "Døden i Venedig", "Jakob og hans brødre" og "Doktor Faustus" er monumentale værker på den internationale litteraturscene. Forfatterskabet er olympisk og kan ofte læses som billeder på samtidens begivenheder, problematikker og menneskesyn.

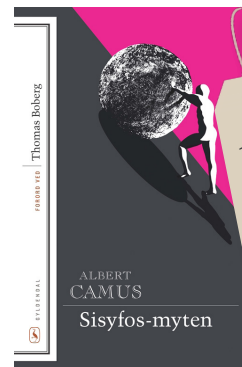
Rudyard Kipling
(1907, Storbritannien)

Gao Xingjian
(2000, Kina)

Alice Munro
(2013, Canada)

Albert Camus
(1957, Frankrig)

Olga Tokarczuk og Peter Handke

(2018, Polen) og (2019, Østrig)

Bortset fra de store krige er Nobelprisen blevet uddelt hvert år siden 1901. Men i 2018 skete det igen. Pga. skandale i Det Svenske Akademi, der uddeler prisen, måtte man vente, til der kom styr på sagerne, og i 2019 blev så hele to priser uddelt.

Polske Tokarczuk, der endnu har sit store danske gennembrud til gode, er blandt hjemlandets mest læste forfattere og elsket af både kritikere og hverdagslæsere. Hun modtog prisen for sin narrative fantasi, som med stor lidenskab repræsenterer det at krydse grænser som en måde at leve på.

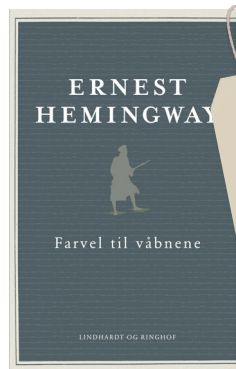
Peter Handke er kun anden østrigske nobelpristager, og ligesom Jelinek i 2004 gav det også her ballade og smækken med dørene, da han modtog den i 2019, pga. hans politiske holdninger. Begrundelsen for tildelingen var hans indflydelsesrige forfatterskab, som med sproglig opfindsomhed har udforsket den menneskelige erfarings grænser og særegenheder.

Olga Tokarczuk
(2018, Polen)

Peter Handke
(2019, Østrig)

Ernest Hemingway
(1954, USA)

Ernest Hemingway

(1954, USA)

Den ellers selvsikre storvildtjæger, alfahan og levemand, der ikke var i tvivl om sit værd, mente, prisen i stedet skulle være gået til danske Karen Blixen. Men eftersom prisen gives til den, "der har udmærket sig i en ideal retning", er få forfattere så oplagte som Hemingway. Hans nøjsomme stil har dannet skole og inspireret forfattere kloden rundt. Hans værk er stort og tæller udødelige klassikere som "Den gamle mand og havet", "Hvem ringer klokkerne for", "Farvel til våbnene" og mange andre, foruden en perlerække af noveller - en genre han mestrede til fulde.

Nadine Gordimer
(1991, Sydafrika)

Nadine Gordimer

(1991, Sydafrika)

Hun var en af de litterære kræfter, der kæmpede på Mandelas side i det raceadskilte Sydafrika og et stjerneeksempel på, hvordan den litterære pen er et magtfuldt våben i kampen for forandring. Nobelprisen modtog hun da også "for med sit episke værk - med Alfred Nobels ord - at være til meget stor gavn for menneskeheden". I sit dybt politiske forfatterskab tager hun livtag med Sydafrikas mildest talt blakkede historie og dets sort-hvide forhold til mennesker. Læs også hendes mesterlige landsmand, Nobel- og forfatterkollega J.M. Coetzee.

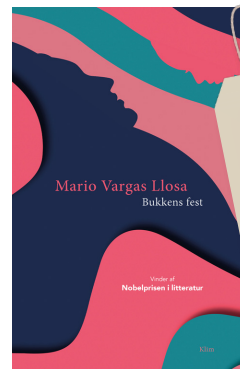
Orhan Pamuk
(2016, Tyrkiet)

Boris Pasternak
(1958, Sovjetunionen)

Herta Müller
(2009, Tyskland)

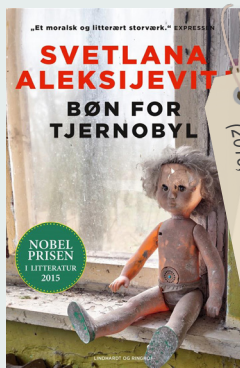
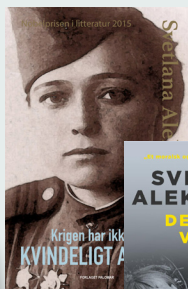

Mario Vargas Llosa
(2010, Peru)

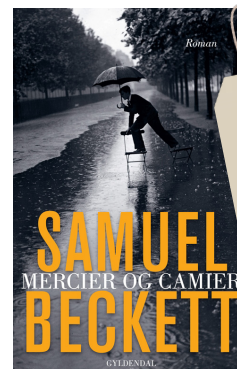
Svetlana Aleksijevitj

(2015, Hviderusland)

Hviderusserens forfatterskab er, ifølge nobelpriskomiteen, et monument over vores tids mod og lidelse. Aleksijevitj er journalist og har interviewet hundredvis af mennesker, der har været ofre for historien, hvad enten det er 2. verdenskrig, Tjernobyl-katastrofen eller Sovjets krig mod Afghanistan. I sine bøger lader hun ofrene, efterkommerne, familierne komme til orde, så deres historie bliver fortalt. Det er dermed dybt personlige og stærkt bevægende dokumentarer, der giver mennesket stemme midt i de store globale og nationale tragedier. Det, historiebøgerne udelader og for-sømmer.

Svetlana Aleksijevitj
(2015, Hviderusland)

Samuel Beckett
(1969, Irland)

Samuel Beckett

(1969, Irland)

Hele tre gange er prisen gået til den lille grønne ø med de mange store forfattere, men selv landets vel nok kendteste, James Joyce, måtte kigge langt efter prisen. Onde tunger har ment, at Beckett fik den, fordi landsmanden blev forbigået, men Beckett er langt mere psykologisk og filosofisk raffineret end sin læremester. Den rablende gale (eller geniale?) Beckett var dramatiker, kendt for især "Mens vi venter på Godot", men mestrede på nyskabende vis også både novelle- og romanformen, fx i "Molloy", "Watt", "Mercier og Camier", "Malone dør" og "Murphy".

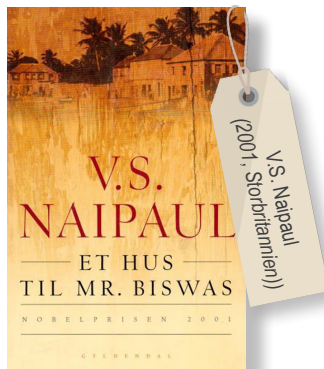
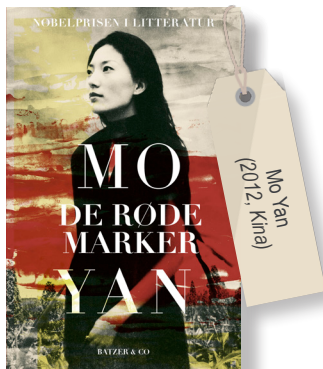

Gabriel García Márquez
(1982, Colombia)

Gabriel García Márquez

(1982, Colombia)

Nationalskjald og international superstjerne. Verdens mest betydningsfulde og folkekære repræsentant for genren magisk realisme er colombianer, og de fleste har nok hørt om hovedværkerne "100 års ensomhed" og "Kærlighed i koleraens tid". Hans sprudlende fortælleglæde emmer af ægte latinamerikansk temperament, med de helt store følelsers dans, og selvom Márquez' dramaer udspiller sig i små landsbyer som scene og umiddelbart virker harmløse, er det ofte med virkelighedens skandaler og tragedier som dystre kulisse.

Dem, der gik glip

Listen over forfattere, der blev snydt for prisen, er næsten lige så lang og imponerende, som vinder-listen. Lidt name-dropping er på sin plads:

Marcel Proust, James Joyce, Virginia Woolf, Henrik Ibsen, Henry James, August Strindberg, Marguerite Duras, Karen Blixen, Joseph Conrad, Inger Christensen, Astrid Lindgren, Stefan Zweig, Lev Tolstoj, Franz Kafka, George Orwell, Anton Tjekhov, Chinua Achebe, Vladimir Nabokov...

Kazuo Ishiguro

(2017, Storbritannien)

Trods sin japanske oprindelse synes Ishiguros prosa at være noget af det mest ærkeengelske, man kan opdrive i nyere litteratur. Således først og fremmest i hovedværket "Resten af dagen", men bestemt også i den mytiske "Den begravede kæmpe" og den lettere dystopiske "Slip mig aldrig". Ishiguro er især optaget af erindringens kraft, dens veje og vildveje, og for læseren er det med til at skabe stor indlevelse i personerne og deres livsverden. Det er romaner, der gør dybt indtryk.

Sinclair Lewis

(1930, USA)

Sinclair Lewis spidder gang på gang det amerikanske samfund med sin satiriske slagterkniv. Hovedværker som "Babbitt" og "Main Street" har 100 år på bagen. Alligevel er de stadig aktuelle i dag og måske endda mere end nogensinde før. Samtidig er "Det kan ikke ske her" - om en patriotisk præsidentkandidat, der vil gøre USA til et stort og stort land igen - en uhyggelig profeti, der med Trump ved magten er gået i opfyldelse.

Jean-Paul Sartre

(1964, Frankrig)

Hele 14 gange er prisen gået til en franskmand, og hvorfor så lige nævne Sartre? Trods prestigen og millionerne takkede litteraten og filosofen nej tak til at modtage prisen, bl.a. med den begrundelse, at han altid afstod fra officielle udmærkelser og ikke ønskede at blive "institutionaliseret". Sartre var en dominerende åndspersonlighed i midten af 1900-tallet, kendt for værker som "Væren og intet", "Eksistentialisme er en humanisme" og romanen "Kvalme" og plejede omgang med Albert Camus og Simone de Beauvoir.